

terminetur, nisi nos (a) in Lombardia (b) fuerimus; tunc enim in audientia nostra, si nobis placuerit, causa agitabitur (c).

33) Item volentibus venire contra pacta non per violentiam facta et (b) iuramento firmata (d) inter civitatem et civitatem (m) societatis vel civitatem (n) et alias personas (o) nos audientiam denegabimus (p).

34) Item nos restituimus (q) stratam Veronensibus.

Et nominatim recipimus (r) Ezolinum (s) in plenitudinem gratie nostre et omnem offensam ei remittimus (t).

35) Hanc igitur pacem secundum formam prescriptam (u) et sicut per mediatores pacis, videlicet Wilielmum (v) Astensem episcopum, Henricum marchionem Saonensem (w), fratrem Thidericum (x) de Silva Benedicta et Rodulfum camerarium nostrum, una cum eis bona fide intelleximus (y), et (z) secundum tenorem quo (aa) eandem pacem (ab) iurari (ac) fecimus, et secundum quod Lombardi (ad) eam (ae) bona fide (af) intellexerunt, in perpetuum ratam haberi et conservari (ag) statuimus; et ut firma permaneat et inconversa (ah), presentem paginam nostri impressione (ai) sigilli (aj) fecimus communiri.

36) Nomina vero civitatum, quibus et (ak) gratiam nostram (al) reddidimus (am) et prescriptam fecimus (an) concessionem seu permissionem, hec (ao) sunt: Verelle (ap), Novaria, Mediolanum, Lauda (aq), Pergamum (ar), Brixia (as), Mantua, Verona, Vicentia (at), Padua, Tervisium (au), Bononia (av), Faventia, Mutina, Regium, Parma, Placentia (aw). Istis (ax) autem civitatibus et locis pacem (ay) servari (az) volumus et gratiam nostram reddimus (ba).

37) Prescriptam autem concessionem seu permissionem (bb) eis non facimus (bc): videlicet Imole (bd), Castro Sancti Cassiani (be), Bobio (bf), plebi de Grabadona, Feltre, Belune (bg), Cenete. Ferrarie (bh) autem (bi) gratiam nostram (bj) reddimus et prescriptam (bk) concessionem facimus (bl) seu permissionem (bm), si infra duos menses post reditum (bn) Lombardorum a curia nostra (bo) de pace prescripta cum eis concordēs fuerint (1).

38) Hanc itaque pacem et concordiam, sicut supra (bp) scriptum (bq) est (br), tam nos quam filius noster Henricus (bs) Romanorum rex (bt) per camerarium nostrum Rodulfum (bu) in animam nostram (bv) iurari fecimus.

39) Hii autem (bw) sunt principes et nobiles curie qui prescriptam (bx) pacem (by) per se firmam tenere iuraverunt (bz): Hermannus (ca) Monasteriensis (cb) episcopus,

CXXXIX. — (a) nos manca in G. (b) Lombardia qui B; Lombardiam L. (c) agitabatur C; agitetur K, M. (d) et manca in I. (e) firmato F, K, L, M. (m) et civitatem manca in L. (n) civitates Q. (o) Qui vicinicia D a c. 7; societatis aggiungono H, I, Q. (p) audientiam nos delegabimus H; audientiam nos denegabimus I, Q. (q) restituemus P, Q. (r) Corretto da recepimus con altro inchiostro in B. (s) Epilinum H; Iqilinum I; Yqilinum P; Izlilitium Q. (t) Qui finisce l'edizione di Cuiacio aggiuntovi etc. Dat. apud Constantiam solemniter curia vii kal. iul. (u) perscriptam D. (v) Cost B, C, F; W. G; Guillelmum D; Guillelmum P; Guil L. (w) Soanensem D, H; Sami G; et aggiunge L. (x) Cost B, C, D, E; Theodoricum G; Tedericum P; Theodericum Q. (y) intelleximus bona fide G, H, I, Q. (z) et manca in H. (aa) quo manca in I. (ab) et concordiam aggiungono O, P, T e forse S. (ac) iurare B, P; portari F. (ad) Longobardi Q. (ae) eam manca in G, P; ea D. (af) bona fide eam K, L, M. (ag) observari I; confirmari N, Q; et conservari manca in O. (ah) et inconversa permaneant P. (ai) nostram pressione G; nostre inuisionis Q. (aj) et nostre impressionis sigillo H. (ak) et manca in I, K, N, O. (al) nostram manca in G, H, I, M. (am) reddimus E, I, K, N, O. (an) facimus E; fatimus G. (ao) hec D. (ap) Cost F, G, I; Vercell B, C, D, E, F, G, H; Vercelli L, Q. (aq) Laud P. (ar) Pergamum H; Bergamum I, K, M, Q. (as) Brixia Q. (at) Vincentia L. (au) Cost B, C, T; Trivisium D, E, F, J, L, P, Q; Tarvisium G, H, K, M, N, O. (av) Bolonia K. (aw) Placentia aggiunto a margine da mano posteriore in P. (ax) Hii I. (ay) firmam aggiunge M. (az) firmari I. (ba) Corretto da reddidimus in B; reddidimus C, G. (bb) permissionem seu concessionem G. (bc) fecimus I, Q; faciemus K. (bd) Ymole G, P. (be) Caxiani G. (bf) Bobbio C. (bg) Bellune E, H, I, M, N; Belluno Q. (bh) Ferrarie P. (bi) autem manca in H, K, M, Q, R, S. (bj) nostram manca in E. (bk) eis aggiungono E, H, I, Q; eis et aggiunge G; eis aggiunge T dopo concessionem Q. (bl) facimus manca in L. (bm) concessionem seu permissionem facimus (fecimus I) H, I; concessionem seu permissionem eis fatimus G. (bn) redditum D, E, G, H, I, L, R. (bo) nostra curia C. (bp) supra manca in I, Q; superius G. (bq) scripta G; dictum O, Q. (br) est manca in D. (bs) Henricus manca in I. (bt) rex Romanorum H, I, Q. (bu) Rodulfum manca in K; Rodulfum camerarium nostrum G. (bv) anima nostra G, H, I, Q; anima nostri K. (bw) autem manca in H, I, N, O; in D viene dopo principes. (bx) perscriptam D. (by) et concordiam aggiungono G, O, T; et concordiam aggiunge I dopo per se. (bz) curaverunt K. (ca) Ermannus Q; Hermanus G. (cb) Monasterii D; Monasterialis Q.

(1) I Ferraresi cioè con i Lombardi.

Henricus Curiensis (c) electus (d), Thiethelmus (e) Augiensis (f) abbas, Gotifredus (g) imperialis aule cancellarius (h), Otto dux Bawarie (i), Fridericus (j) dux Svevie filius noster (k), Bertoldus dux de Zaringen (l), Bertoldus marchio Istrie (m), Hermannus marchio (n) Verone (o), comes (p) Henricus de Dietse (q), comes Thepoldus (r) de Leschemunde (s), comes Ludewicus (t) frater cancellarii (u) de Helfenstein (v), Rodulfus camerarius, Guarnerius (w) de Bonlandia (x), Cuno (y) de Minzeberc (z), Conradus pincerna (aa).

40) Hii autem sunt nuntii qui ex parte Lombardorum pacem prescriptam (b) et concordiam (c) receperunt et in presentia nostra iuramento confirmaverunt (d):

De Mediolano: Guido de Landriano, Pinamundus (e) de Vicomercato (f), Adobatus (g) Butraffus (h), Wilielmus Burrus (i), Guercius de Uxolo (j), Ardericus (k) de Bonate (l), Rogerius Marcellinus, Lotherius Medicus.

De Brixia: Oprandus (m) de Martinengo, Gezo de Turbiato (n), Desiderius iudex, Rodulfus de Concisio (o), Bocacius (p) de Manervio (q), Albricus de Capriano.

De Placentia: Gerardus de Ardizione, Iacobus Strictus, Hermannus de Cario, Caupo (r) iudex (s).

De Pergamo: Albertus de Mapello, Atto Ficianus (t), Iohannes de Piteringo (u), Lanfrancus de Monacha, Albertus Attonis (v), Albertus Albertonis (w).

De Verona: Cotius (x) iudex (y), Ubertinus (z) de Carcere, Valerianus de Castello, Martius de Castello, Tebaldinus de Raimundo (aa), Tebaldinus de Nascinguerra (ab).

De Vicentia (c): Pileus iudex (d), Ubertinus (e) de Fontaniva (f), Carlaxarius (g), Marcus de Pauliano (h).

De Padua: Guanfus (i), Ezelinus (j) iudex, Englescus (k) de Fontegliva (l).

De Tervisio (m): Florius iudex, Gumbertinus (n).

CXXXIX. — (c) Cost D, E, F, G, L, N; Coriensis B, C; Corriensis Q; episcopus aggiunge O. (d) clericus L. (e) Cost B, C, D, Thiethelmus manca in H, I, O, Q; Thifelmus P; Gebeardus G. (f) Cost B, C, E; abbas Augiensis D, F, G, H, I, Q. (g) Cost B, I; dominus Gotifredus G; Gofredinus P. (h) aule cancellarius imperialis D; cancellarius imperialis aule H, Q. (i) Cost E; Bauguarie B, C, G; Bauvarie D; Bauguarie P; Bawarie Q; Otto dux Bawarie manca in C. (j) Cost D, E, F; Fridericus B, C, G, H, L, P, Q. (k) filius noster manca in F; filius noster dux de Suave H; filius noster dux Xnavie Q. (l) Cost B, C, E, F; Bertoldus dux de Zaringen manca in I. (m) Bertoldus marchio Istrie manca in H. (n) marchio manca in P. (o) Cost G, H, N, O; Veron B, C, F, I, K, P. (p) Cost B, E. (q) Cost B, C, D, E, F, K, N. (r) Cost D, E; vicus B, guaste le prime lettere; Luduucus C. (s) camerarii P. (t) Cost B, C; de Helfenstein manca in G. (u) Cost B, C, G, L, P, Q; Generus D; Wernerus E; Wernberius L. (v) Cost B, E; Bolandia C; Bonlanden L; de Bolandia manca in F, per lacuna. (w) Cuno con un o sopra l'u in B, E; Cuone C; Corno D; Cona G; Cõno L; Cuno P. (x) Cost B. (y) Rodulfus-pincerna manca in H, I, O, Q; in Q il giuramento delle persone che lo prestano a nome dell'imperatore precede il signum imperatoris. (z) prestitam I; prescriptam pacem G. (aa) et concordiam manca in G. (ab) firmaverunt C; confirmarunt E. (ac) Pinamonte G. (ad) Vimercato G. (ae) Adobatus B; Addubatus E; Addubatus L; Adubatus P. (af) Butraffus C, L, Q; Bultraphus D, P. (ag) Cost D, E, F, G, L, N, P, Q; Borrus B, C, K; Wilelmus Burrus manca in O. (ah) Cost B, C, G; Huxolo D, K, L, Q; Usciolo G; Ustiolo H; Husiolo I; Ostilio Q; Buxolo E, M, N; Ustioliolo Q. (ai) Aldricus G, I. (aj) Cost B, C, D, E; Bonatto G; Bonazo Q. (ak) Oprandus D; Obbij L; Oprandinus Q. (al) Cost B, D, F; Turbiado C; Turbiago G; Turbiaco P; Terbago Q. (am) Cost D, E, F; Concesio C, P; Conscisio B; Conconscisio L; Concessa G; Conzela Q. (an) Cost B, F, R; Bocacius C; Bocacius D, E, P; Bocacius G; Karnevarius D, E, P; Kardennarius F, N; Kardannarius K; Kardenevarius L. (ao) Pauliana F, K; Paulano G, I, Q; Paulina L; marchio de Patiliano D. (ap) Cost C, H, N; Gnanfus B, G; Ganfus D, L; Ianfus E, P; Q; Guafus O; Ganfus F; Canfus I; Ganfus K; Engleschus aggiunge G; Englescus aggiunge Q; Englicus aggiunge H; Endescus aggiunge I. (aq) Cost C, F, N, O; Enzelinus B; Egelinus E, P. (ar) Cost B, E, F, O, P; Engleschus C; Englesus D; Englicus K; Henglescus N; Englescus manca qui in G, H, I, Q. (as) Cost B, C, F, K; Fontegliva D; Fontegliva E; de Fontegliva manca in G, H, I, Q. (at) Cost B, C, D; Tarvisio G; Trivisio L, Q, R. (au) Cost T; Gubertinus B, C; Gombertinus E, G, N; Gombertinus D; Gombertinus F, I, L, O, Q, R. (av) Gumbertinus H; Gompertinus K; de Anardone aggiunge N.

De Mantua: Alexandrinus, Iacobus de Amica (a), Agnellus (b) iudex (c), Henricus de Angelo (d).

De Faventia: Bernardus iudex (e), Ugolinus de Azone (f).

De Bononia: Antoninus (g) potestas, Rolandus (h) Guarini (i), Matheus Rodulfi (j).

De Mutina: Arlottus (k) iudex, Rainerius de Bocabadada (l).

De Regio: Albertus Cambiator (m), Rolandus de Caritate (n).

De Parma (o): Iacobus Petri Bave (p), Maladobatus (q) iudex (r), Vetulus iudex (s), Conradus Bulzoni (t).

De Laude (u): Vicentius (v) de Fussiraga (w), Anselmus de Summaripa (x).

De Novaria: Opizo (y) de Briona (z), Thedisius Caballatus (aa), Guido de Boniprando (ab).

De Vercellis: Meardus (ac) et (ad) Vercellinus (ae).

41) Hee autem (af) sunt civitates et loca (ag), que pacem prescriptam (ah) sub (ai) iuramento Lombardorum nobiscum receperunt et eandem pro (aj) se iuraverunt (ak): Pavia, Cremona, Cuma (al), Terdona (am), Aste (an), Cesarea (ao), Ianua (ap), Alba et alie civitates et loca et persone que sunt et (aq) fuerunt in (ar) parte nostra.

42) Hec autem sunt nomina (as) nuntiorum qui investituram consulationis (at) a nobis nomine civitatum receperunt (au): de Mediolano Adobatus (av), de Placentia Gerardus Arditiensis, de Lauda Vincencius, de Verona Cotius (aw), de Vincentia Pilius (ax), de Padua Guanfus (ay), de Tervisio (az) Florius, de Mantua Alexandrinus, de Faventia Bernardus (ba), de Bononia Antoninus (bb), de Mutina Arlottus, de Regio Rolandus (bc), de Parma Iacobus Petri Bave (bd), de Novaria Opizo (be), de Vercellis Meardus (bf), de Pergamo Atto Ficianus (bg).

Signum domini Friderici (b) Romanorum imperatoris invictissimi (w) (M) (x).

CXXXIX. — (a) Corretto da Amice in C; Iacobus Amize Q. (b) Costi B, C, D, E, G, K, O; Angnellus C; Angellus D, L. (c) iudex manca in H, R, Q. (d) Così B, C, D, E, F, G, K, O; Angelo C; Henricus Angeli Q. (e) sapiens H, R, Q. (f) Così B, C, O; Azo E, P; Azo F, G, K; Aho D. (g) Antonius C, D, L, N, P; de Placentia aggiunge G. (h) Rodulfi aggiunge H, Q. (i) Rolandus de Guarino G. (j) Rondolfi N; Matheus de Redulfo G. (k) Arboctus Q. (l) Così B; Buccabadada C, G; Buccabadata E; Buchabatata D; Bucabatata L; Bucabahata P; Buccabadate Q. (m) Cambiatorum H, I, N, Q. (n) Cartatis Q. (o) De Parma manca in I. (p) Balbi H, I, Q. (q) Così B, E; Maladobatus C; Malebatus D; Malobatus P. (r) iudex manca in H, Q; Maladobatus iudex, Iacobus de Petrabava G. (s) iudex manca in H, Q; Vetulus iudex manca in C. (t) Così B, C, F, G, K, L; Bulhoni D; Bulconi P; Bulzonum Q. (u) Così P; de Lauda B ed altri. (v) Così B, C, D, H, I; Vincentius E, F, G, L. (w) Così E, L; Fulsiraga B, C; Fuxiraga F; Fussiraga D, P; Fasilaga G; Fluxiliago Q. (x) Somaripa F; Summarina Q; Manfredus de Soltario aggiunge H, I, L; Manfredus de Soldano aggiunge Q, S; Manfredus de Soldano aggiunge K; Manfredus iudex aggiunge G; Manfredus aggiunge O. (y) etc. aggiunge R, al quale manca tutto fino ad Atto Ficianus. (z) Briona G; Priona Q. (aa) Così B, N; Cabalacius C; Kavala-cius E; Caballanus P; Cavalarius Q. (ab) Baniprando I; invece di de Boniprando H; Smaragdi; G: iudex; Q: Boniprandi. (ac) Meardus manca in F; Medaldus H; Medardus I, K, Q; iudex aggiunge G, K. (ad) et manca in G, H, I, K. (ae) Vercellcius Q; da Cotius fino qui, M sostituisce etc. (af) autem manca in C, N, O; sunt autem D; sunt civitates autem G. (ag) et persone aggiunge H; et pars aggiunge Q, S; et loca manca in G. (ah) predictam G. (ai) in H, cum K. (aj) per E, F, H, I, M, Q, T. (ak) et eandem pro se iuraverunt manca in G. (al) Cum D; Cume P; Cumastus Q; Cume, Acqui H. (am) Così B, C, H; Tardona D, P; Tertona G, Q. (an) Aste manca in H, Q; Asta D, G, H, K, P; Ast' I. (ao) Casaria P; Cesaria G, Q; Cessarea D. (ap) Ianua manca in K. (aq) que F; que aggiungono L, M. (ar) ex G, H, I, Q. (as) consulum et aggiungono H, I, Q; illorum consulum et aggiunge G. (at) a nobis receperunt nomine civitatum Q. (au) Adobatus de Mediolano D, E, F, K, M, N, P. (av) Così B, C; Bottus D; Gottus L; Checus P; iudex aggiunge O; de Verona Cocius, de Lauda Vicentius G, H, I, Q. (aw) Pilius C; Pylus E; iudex aggiunge O. (ax) Così B, C, G, H, N; Camfus L; Ianfus P; Ganfus D. (ay) Così B, C, D; Trivisio L, P, Q. (az) iudex aggiunge I. (ba) Antonius C, D, N, P; Anthonius I; Antolinus Q. (bb) de Caritatis aggiunge I. (bc) Petri Bave manca in G, H, O, Q. (bd) Opizus de Briona I; Obico P; Opizus Q. (be) Medardus I, K, L, Q; Menardus H. (bf) Et isti similiter ex parte imperatoris iuraverunt (iuraverunt ex parte imperatoris I) Cona (Cono R), Conradus (Corradus H) pincerna; Guarnerius (Ran-erius R), Rodulfus (Radulphus R) camerarius pro (per H) se aggiunge H, I, R, Q; Rodulfus camerarius iuravit per se; item similiter Guarnerius de Lombarde, Cuno de principibus, Conradus de Pincerna; isti omnes iuraverunt pro se aggiunge O. (bg) Frederici D, F, G, P; Fiderici I. (w) invictissimi E, I; augusti Q; Signum-invictissimi in lettere allungate in F, G, K. (x) Signum-invictissimi manca in O. (y) Il monogramma è qui delineato in B, E, F, G, K, M; è delineato in calce sotto la voce iulii in I; manca in C, D, H, L, N.

Ego Gotefridus (a) imperialis aule cancellarius vice Cristiani Maguntine (b) sedis archiepiscopi et Germanie (c) archicancellarii recognovi (d).

Acta sunt hec anno dominice incarnationis MCLXXXIII (e), indictione prima (f), regnante domino Friderico (g) Romanorum (h) imperatore gloriosissimo, anno regni eius XXXII (i), imperii vero (j) XXVIII (k).

Datum (l) apud Constantiam in sollempni curia (m), VII (n) kalendas iulii (o); feliciter amen (p).

CXL.

1183 (giugno 25-novembre 22)

Giuramento di fedeltà all'imperatore prestato dagli inviati della Lega Lombarda.

Riproduco l'edizione del WEILAND (Monumenta Germaniae Historica, Constitutiones, I, n. 294, p. 419) la quale è condotta: 1) sul codice della Marciana di Venezia Lat. Cl. V cod., CXIX fol., sec. XIV principio; 2) sull'edizione Muratoriana (Antiquitates, IV, 317, di cui si ignora la fonte; 3) sul testo del Corpus iuris nell'edizione Contiana, volume delle leggi piccolo II, p. 185.

Ed. oltre quelle citate del MURATORI e del Corpus iuris: CANCIANI, Barbarorum leges antiquae, V, 52, dal codice della Marciana; VIGNATI, Storia diplomatica della Lega Lombarda, p. 398, dal Muratori; SAVIOLI, Annali di Bologna, vol. II, part. II, p. 139, dal Corpus iuris; Documenti di storia italiana, VI, 783, dal Corpus iuris; SIGONIUS, De regno Italiae, lib. XIV, p. 340, dal Corpus iuris, per estratto; SCHIAVINA, Annales Alexandrini, in Historiae Patriae Monumenta, XI (Scriptores, IV), 58, dal Sigonio.

In Christi nomine (a). Iuro ego, quod a modo ero fidelis domino imperatori Friderico (b) et eius filio Henrico. Nec (c) ero in consilio vel facto, quod ipsi perdant vitam vel membrum aut mentem (d) seu coronam imperii vel regni (e). Et si sciero (f), aliquem fecisse vel facere volentem per se (g) vel per (h) alium, domino imperatori vel regi vel nuntio eorum (i) sine fraude manifestabo (j). Et eum (k) adiuvabo honorem corone (l) tenere, et si perdiderit, recuperare bona fide in episcopatu (m) et comitatu adiuvabo. Insuper pacem domini Friderici imperatoris (n) et filii eius Henrici et sue partis factam cum societate Lombardorum (o) et civitatibus (p) eius societatis, sicut scriptum est (q) inde, sine fraude infra (r) xv (s) dies post iuratam (t) bono intellectu et sigillo domini (u) imperatoris sigillatam (v) observabo bona fide et sine fraude. Et hoc iurare faciam omnes masculos mecum habitantes a quindecim (w) annis supra usque ad LXX (x) infra (y) xv (z) dies postquam iuratum habuero, exceptis servis. Et qui per me iurare noluerint, infra (aa) tertium (ab) diem imperatori vel regi, vel suis nuntiis per breve manifestabo (ac).

Data (ad) MCLXXXIII, indictione I (ae).

CXXXIX. — (a) Così B, C, D; Gotefredus G; Godefredus L; Bodefridus P; Godifridus Q. (b) vice scrinariii magnitudine N. (c) Germane C, K. (d) Ego-recognovi manca in M. (e) millesimo centesimo LXXXIII in B; MCLXXXIII C; millesimo centesimo octogesimo tercio, indictione prima in lettere allungate in K. (f) indici tercia B; indici. III C; I E, F, L; c. I D. (g) Friderico G, H, P, Q; FR D. (h) Rom B, C, G. (i) XXXI L. (j) eius aggiunge F. (k) xxix C, L; vigesimo nono P; XXI Q. (l) Così M, P; Dat. B; Data C, N, O. (m) sollempni B; curia sollempni D, F, H, Q. (n) duodecimo G. (o) inni M. (p) feliciter amea soltanto in B, C.

CXL. — (a) nomine Christi I. (b) Federico I e così sempre. (c) Non s. j. (d) aut mentem manca in I. (e) vel caput aggiunto in s. (f) scivero s. j. (g) me I. j. (h) manca in j. (i) eius s. j. (j) eis aggiunto in s. j. (k) manca in j. (l) bon. corone manca in I. (m) exercitu s. j. (n) imp. Frid. s. j. (o) Lombardie s. j. (p) manca in I. j. (q) et aggiunto in I. (r) intra s. j. (s) quindecim s. j. (t) iurata s. j. (u) manca in s. j. (v) sigillata s. j. (w) sexdecim I; decimo sexto anno j. (x) septuaginta s; septuagesimum j. (y) intra j. (z) tertiam s. j. (aa) man. per breve s. j. (ab) manca in s. j. (ac) corretto da III, I; prima s.

tis a decemocto annis usque ad septuaginta annos^(a). Et hec omnia fatiam iurare consules vel potestates civitatis mee, et^(b) credentiam ad illum terminum^(c) in colloquio a rectoribus ordinatum^(d), illo speciali capitulo inde exceptato, videlicet quod illi de credentia nec cives alicuius civitatis teneantur facere iurare alios sue civitatis.

5
10
15
20
25
30
35
40
45
50
Nomina autem rectorum qui hoc iuramentum fecere sunt hec: de Brixia Aldricus de Sala; de Verona Cocius iudes; de Bononia Prindipartem potestas et rector; de Novaria Roglerius Marcellinus potestas et rector; de Padua Nazoccus; de Tervisio Oldericus de Montello; de Mutina Guillelmus Attonis; de Placentia Bonizo de Andito, de Bergamo Albertus de Osa potestas et rector, de plebe de Grabadona Petrus Calvus de Dalmasio consul plebis; de Faventia Guillelmus Burrus potestas et rector iuravit ut supra et quod faciet iurare potestatem vel consules si in Favencia electi fuerint, infra octo dies post electionem consimile iuramentum; de Mediolano Petrus Vicecomes. Altera die Armannus de Blancatura de Parma iuravit^(e).

30
35
40
45
50
Nomina autem hominum iandictarum civitatum sunt hec, qui in supra scripto colloquio incontinenti iuravere ut supra legitur, excepto speciali capitulo quo rectores tenentur suos cives facere iurare; de Brixia Desiderium, Martinus Pectenilupum, Pax Confalonarius; de Padua Gerardus de Calaono, Guanfus; de Verona Carnelevarius de Crexenciis, Vivianus Advocatus; de Tervisio Tervisius iudex filius Gualperti; de Pergamo Lanfranchus de Monacha, Oprandus de Sancto Alexandro, Iohannes de Peregno; de Novaria Fredericus Rubeus, Opizo de Briano, Michael Scarpa; de Mutina Rolandus de Baiamonte; de Bononia Rolandus de Guarino, Buffarellus Petri Andree, Hospinellus Carbonensius; de plebe de Graba-

et Marchie et Romanie in hoc colloquio^(f).

§^(g) Die lune^(h) xi. exeunte ianuario⁽ⁱ⁾, Placentie^(j), in ecclesia Sancte Brigide^(k), in presentia Vivianelli^(l), Wilielmi^(m) Girvini notarii, ibique in eorum presentia rectores Lombardie⁽ⁿ⁾ et Marchie et Romanie fecerunt predictum sacramentum, nomina quorum hec sunt: de Brixia Aldericus^(o) de Sala; de Verona Cocius iudex; de Bononia Prindeparte^(p) potestas; de Novaria Ruzerius^(q) Marcellinus potestas; de Padua Naçocus; de Tarvisio Odericus^(r) de Montello; de Mutina Guillelmus de Atto; de Placentia Bonizo^(s) iudex; de Bergamo Albertus de Osa potestas; de plebe Grabadona Petrus Calvus consul^(t); de Faventia Wilielmus Burçus potestas; de Mediolano Petrus Vicecomes^(u). §^(v) Et hec sunt nomina illorum qui ita iuraverunt, ut superius legitur, et ut predicti rectores iuraverunt^(w), eo excepto, quod non sunt districti facere iurare homines sue civitatis. § De Brixia Desiderius iudex, Martinus Pectenilupus^(x) et Pax Confalonarius; §^(y) de Padua Gnanfus et Gerardus de Calaono^(z); §^(aa) de Verona Vivianus Avocatorum et Carlaxarius Crescentiorum^(ab); § de Tarvisio Tarvisius de Walberto^(ac); § de Bergamo Lanfranchus de Monacha, Oprandus iudex, Iohannes de Petrengo^(ad); § de Novaria Fredericus^(ae), Opizo de Briano, Michael Capra^(af); § de Mutina Rolandus de Boiamonte^(ag); § de Bononia Rolandus de Rodulfo de^(ah) Guarino, Buvallellus de Petro^(ai) de Andrea, Ospinellus de Carbonensibus; § de plebe Grabadona Gregorius^(aj) consul iuravit ut^(ak) eius rector; § de Mediolano Ugo de Camerario similiter ut eius rector; § de Faventia Aureus iudex. §^(al) Anno a nativitate Domini millesimo centesimo .LXXXV., indictione .III. ^(am)

Et postea sequenti die martis .x. exeunte ianuario^(an) Armannus de Parma

50
55
CXLVII. — (a) annos manca in B. (b) et manca in B. (c) ad illum terminum manca in B. (d) ordinatum B. (e) iuravit de Parma B. (f) colloquio G. (g) Il segno di paragrafo manca in G. (h) ex ian. G. (i) kalendas ianuarii D. (j) in Placentia G. (k) Brixide G. (l) Vivianelli manca in G. (m) Wilielmi G. (n) Lombardie G. (o) Aldricus G. (p) Prendepardem G. (q) Rugerius G. (r) Odelricus G. (s) Homizo D. (t) consul manca in D. (u) de Mediolano - Vicecomes manca in G. (v) Il segno di paragrafo manca in D. (w) iuraverunt rectores D. (x) Petenalupum G. (y) Il segno di paragrafo manca in D e G. (z) Calaono D. (aa) Il segno di paragrafo manca in D come mancano tutti quelli che seguono fino a quello che sta innanzi a Faventia. (ab) Carlaxarius Crexentiorum et Vivianus Avocatorum G. (ac) Tarvisio de Walperto G. (ad) Petrengo D. (ae) Federicus G. (af) Cap G. (ag) Baiamonte G. (ah) de manca in G. (ai) de Petro manca in G. (aj) Grigorius G. (ak) iuravit ita ut G. (al) Il segno di paragrafo manca in G. (am) tertia G. (an) martis ex. kal. ianuarii D.

dona Gregorius de Canova; de Mediolano Ugo de Camerario, Petrus de Aliata; de Faventia Orius iudex. Altera die Albertus de Tedaldo de Parma.

(S M) Ego Iohannes de Sparqaria sacri palatii notarius hanc cartam istius tenoris sacramenti ab Guillelmo Girvino imbreviatam eius iussu scripsi.

rector predictum sacramentum fecit, ut predicti rectores fecerant^(a), et Albertus de Tebaldo similiter. Die statuta .vi. kalendas ianuarii^(b) iuravit Prindepars potestas Bonnonie, Rolandus Rodulfi de Guarino, Buvallellus^(c), Ospinellus Walberti Eliacarii, Ottonis et Sinibaldi et Ildrevandi Oddonis Tascarii idem iuravit ut alii rectores^(d).

Ego Odolinus sacri palatii notarius et a domino imperatore Frederico^(e) confirmatus postea, interfui et scripsi.

CXLVIII.

1185 febbraio 11
apud Regium.

L'imperatore Federico concede ai Milanesi tutte le regalie che l'impero ha nell'arcivescovado di Milano, nei contadi del Seprio, della Martesana, della Bulgaria, di Lecco e di Stazzona, dietro corresponsione annua di L. 300 imperiali, prestato dal camerario dell'imperatore e dai consoli e rappresentanti del comune di Milano il giuramento di osservare la convenzione.

Copia membranacea del sec. xiv, nell'archivio Comunale di Treviglio, Pergamena n. 1 (B). Copia membranacea del sec. xv, in Archivio di Stato in Milano, Pergamene, Milano, Monastero di S. Ambrogio, T. V, c. 1, n. 221 (C). Copia cartacea del sec. xv, in biblioteca Ambrosiana, B. 19, c. 15 v. (D). Copia cartacea del sec. xviii, prima metà, da C, in Archivio di Stato in Milano, Pergamene, *Exemplaria diplomatum et documentorum*, II, 371 (E). Copia cartacea del sec. xviii, fine, criticamente dall'edizione Puricelli, in biblioteca Ambrosiana, D S. IV, c. 140 (F).

Ed.: PURICELLI, *Ambrosianae basilicae monumenta*, n. 587, p. 1028, da C (= in GRAEVIUS-BURMANNUS, *Thesaurus antiquitatum historiarum Italiae*, tom. IV, part. I, col. 447); FICKER, *Italianische Forschungen*, IV, n. 155, p. 195, dall'edizione Puricelli; *Monumenta Germaniae Historica, Constitutiones*, I, n. 303, p. 428, criticamente da C; BARELLI, *Documenti dell'archivio comunale di Treviglio*, in *Archivio Storico Italiano*, serie V, tom. XXX (1902), p. 22, da B, con innumerevoli errori. Reg.: BÖHMER, *Regesta imperii*, 2673; STUMPF, *Die Kaiserurkunden*, 4409; *Codex diplomaticus Cremonae*, sec. XII, n. 405, p. 158. Cit.: GIULINI, *Memorie*, VII, 23, IV, 10.

Non si conosce se e dove esista l'originale: nell'annotazione che indica la fonte di F si legge: « ex autentico apud Vicecomites Massini, Puricellus in additamentis mss. ad Monumenta, num. 587, Mediolani, 1645, p. 1028 ». Parrebbe che il Puricelli avesse dato l'edizione dall'originale esistente presso l'archivio dei Visconti di Masino, ma invece egli non accenna menomamente a questa fonte, e dichiara di avere ritrovato l'atto fra le pergamene del monastero di S. Ambrogio.

Dò l'edizione critica su B e C, trascurando D perchè scorrettissima, e trascurando parimenti E e F perchè troppo recenti.

CXLVII. — (a) fecerunt G. (b) Così D e G, forse per kalendas februarii oppure per exeunte ianuario. (c) Buval D. (d) Die statuta - rectores manca in G. (e) Federico G.

In nomine sancte^(a) et individue Trinitatis. Fredericus^(b) divina favente clementia^(c) Romanorum^(d) imperator^(e) augustus.

1) Preclare serenitatis nostre liberalis benignitas ea virtutum gratia prepollet^(f), ut cum universos fideles suos habundantis clementie favore complectatur, illos tamen artius ac specialius sue familiaritati^(g) conciliet, quos fidelitatis perseverantia et devotionis^(h) fervore erga sacram imperii maiestatem⁽ⁱ⁾ ceteris prepollere^(j) perpendit. Circumspecte itaque discretionis oculo^(k) dilectorum fidelium nostrorum^(l) civium Mediolanensium attendentes^(m) strenuitatem, fidem ac devotionem, qua ferventiori ceteris affectu⁽ⁿ⁾ nostre in dies dignationi gratiores se exhibent^(o), tanto honori et promotioni ipsorum ac civitatis^(p) sue accuratius volumus intendere, quanto nobis datum est de ipsorum sinceritate perfectiorem fiduciam habere.

2) Eapropter imperiali^(q) placuit clementie nostre, predictorum fidelium nostrorum desideriis nostre mansuetudinis animum ad commoditatem^(r) eorum et laudabilem civitatis statum applicare^(s), ut concessionem et permissiones^(t), quas eis in pace (1) sine censu fecimus pro nobis et illustri^(u) filio nostro Henrico Romanorum rege augusto, confirmarem; et insuper regalia illa imperii, que illis sine censu non concessimus, secundum^(v) infrascriptum modum in subscriptis terris pro censu concederemus; et pactum quod subsequitur cum eis iniremus^(w).

3) Concedimus^(x) itaque Mediolanensibus omnia regalia, que imperium habet in archiepiscopatu Mediolanensi sive in comitatibus Seprii, Martesanie^(y), Bulgarie^(z), Leucensi^(aa), Statione vel in aliis comitatibus et locis extra comitatus, ubicumque sint^(ab) in aqua et terra. Si qua etiam regalia habemus in locis, que Mediolanenses concesserunt Cremonensibus ultra Abduam, similiter, cum ea recuperaverint, eis concedimus. Comitatum autem Seprii, in quo superius^(ac) regalia eis concessimus, sic intelligimus^(ad) sicut^(ae) in privilegio^(af) (2) nostro distinctum est, scilicet per hos fines: a Lacu^(ag) Maiori^(ah) sicut pergit flumen Ticini usque ad Padrignianum, et a Padrigniano^(ai) usque ad Cerrum^(aj) de Parabiago^(ak), et a Parabiago usque ad Caronum^(al), et a Carono^(am) usque ad flumen Sevisi^(an), et a Seviso^(ao) usque ad flumen Trese^(ap), et sicut Trese^(aq) refluit in predicto Lacu Maiori; eo addito^(ar) quod de omnibus illis locis, de quibus comune Mediolani habet iurisdictionem, quam eis concessimus vel nunc concedimus, non obsit Mediolanensibus, si quis a tempore^(as) regni nostri vel ab eo, qui a nobis habuit aliquod datum vel scriptum, habeat in suprascriptis^(at) locis de^(au) regalibus imperii, unde ille, qui datum suscepit, publice non est in possessione.

4) Ab hac concessione regalium excipimus omnia feuda^(av) et beneficia antiqua^(aw), ab antecessoribus nostris de regalibus concessa ecclesiis vel quibuscumque personis, et etiam si qua a nobis concessa sunt de regalibus, de quibus possessor^(ax) manifestam habet possessionem^(ay); et reservata paratica nobis, que debet^(az) prestari filio nostro illustri^(ba) regi Henrico et omnibus successoribus eius, cum primo coronam regni Mediolani aut Modoetie^(bb) suscipient, prestanda

CXLVIII. — (a) domini C. (b) Fredericus C sempre. (c) Clemencia B, così solitamente B ha ci in luogo di ti e cti quando segue vocale. (d) Romanorum manca in B. (e) imperator manca in C. (f) prepolet B, polet C. (g) familiaritati B. (h) dilectionis B. (i) mayestatem B. (j) prepollere B. (k) oculo B, oculo C. (l) nostrum B. (m) attendentes B. (n) affectu B. (o) exhibeant B. (p) civitati B. (q) imperiali B. (r) comoditatem B. (s) applicare B. (t) permissiones B. (u) illustri B. (v) concessimus secundum guasto in B. (w) iniremus C. (x) -iremus. Con- guasto in B. (y) Marchexana B. (z) Bulgarie C. (aa) Leuthensi B. (ab) sive B. (ac) Segue in C cancellato un et, che non fu però omissio nell'edizione dei Mon. Germ. Hist. (ad) intelligimus B. (ae) sicut B, e così sempre. (af) privilegio C. (ag) Lacu B. (ah) Maiori B, e così sempre è scritta con la y questa parola in B. (ai) Padrigniano C. (aj) usque Cerrum C. (ak) Parabiago B. (al) Carronum C. (am) Carrono C. (an) Sevisi B. (ao) Seviso B. (ap) Trese B. (aq) Trese B. (ar) addito B, adito C. (as) si quis a nobis a tempore B. (at) suprascriptis C. (au) vel B. (av) feoda C. (aw) -tigua guasto in B. (ax) possessor B. (ay) posesionem B. (az) debent B. (ba) illustri C. (bb) Mod- guasto in C.

55 (1) Cioè nella pace di Costanza. (2) Il privilegio cui qui si accenna è quello stesso ricordato nell'atto 3 settembre 1170, n. LXXIII, e secondo si avverte pure nell'edizione dei Monumenta Germaniae Historica, sembra perduto.

ab his^(c), qui ipsam paraticam soliti sunt prestare, et reservato in Modoetia^(d), quod marascalcho^(e) nostro vel regis liceat ibi hospitia assignare^(f); excepto quoque iure appellacionum^(g), sicut^(h) in forma pacis (1) est comprehensum.

5) Pro his⁽ⁱ⁾ autem regalibus, que eis nunc concedimus et in pace non^(j) concessimus, debent Mediolanenses prestare nobis vel nostro nuntio et successoribus nostris in civitate Mediolani a kallendis^(k) instantis martii ad annum pro censu^(l) singulis^(m) kallendis martii libras⁽ⁿ⁾ trecentas^(o) imperialium.

6) Ad maiorem quoque cautelam^(p) et eorum securitatem talem pro nobis et filio nostro rege Henrico cum Mediolanensibus conventionem fecimus, que hinc inde^(q) iuramento firmata est. Iuravit Rudolfus^(r) camerarius noster parabola^(s) et in anima nostra quod nos bona fide manutenebimus civitatem Mediolani^(t) et quod iuvabimus ecclesiam Mediolanensem^(u) et Mediolanenses manutene omnes possessiones^(v), quas habent et possident^(w), et iura omnia, iustitias et rationes, quas habent. Si quas etiam possessiones^(x), iura, iustitias et rationes amiserunt^(y), adiuvabimus eos bona fide recuperare. Eas autem possessiones, iura, iustitias et rationes intelligimus^(z), quas habent in archiepiscopatu Mediolani^(aa) sive in comitatibus supradictis^(ab) et in locis extra comitatus, ubicumque sint, contra omnes homines et civitates et loca Lombardie, Marchie, et Romaniolae. Eo tamen tenore, ut nos pro speciali negotio Papiensium non faciamus guerram Mediolanensibus, nec pro speciali negotio Mediolanensium teneamur facere guerram Papiensibus. Sed si aliqua his^(ac) inter eos orta fuerit, nos bona fide partes nostras interponemus ad componendum vel ad iustitiam faciendam. Si vero Papienses adiungent^(ad) se alicui civitati vel persone ad guerram faciendam Mediolanensibus, nos teneamur Mediolanenses adiuvere, sicut supra continetur. Et omnes concessionem seu permissiones illas, que facte sunt in tenore pacis sine censu et quas modo facimus pro censu, cum iusticia et ratione eis manutenebimus. Et quod nos non faciemus specialem societatem cum aliqua civitate, loco vel persona, que sit de Lombardia, Marchia vel^(ae) Romaniola, absque consensu^(af) consulum^(ag) Mediolanensium, vel maioris partis vel omnium. Idem^(ah) etiam sacramentum faciemus prestare regem Henricum filium nostrum in anima sua et parabola sua faciendum ad terminum, quem consules Mediolani^(ai) cum consilio^(aj) credentie nobis dixerint.

7) Item idem Rudolfus^(ak) suprascripto modo parabola nostra iuravit, quod nos bona fide et^(al) sine fraude dabimus operam, ut Crema integre reedificetur^(am) ad terminum, quem consules Mediolani^(an) cum consilio credentie sue nobis dixerint, cum ea virtute quam habemus in Lombardia, Marchia et Romaniola. Dabimus autem operam hoc modo: commonendo^(ao), exortando et^(ap) precipiendo personis, civitatibus et locis Lombardie, Marchie^(aq) et Romaniolae sub debito sacramenti et fidelitatis, publice et privatim, bona fide, ut nobis ad hoc perficiendum debitum et efficacem^(ar) consilium et auxilium prebeant. Si autem infra terminum constitutum aliam fortiam, quam modo^(as) habemus^(at), in Lombardia, Marchia et Romaniola habuerimus, eam ad hoc perficiendum bona fide adhibebimus^(au). Et si infra terminum constitutum id facere nequiverimus, ad idem perficiendum secundum predictum modum teneamur, cum primum potuerimus^(av), quousque reedificetur^(aw). Si qua autem persona, civitas vel locus ad hoc perficiendum aliquid impedimentum^(ax), ne id fiat, prestare presumpserit, eum eosve vel eas per districtum sacra-

CXLVIII. — (c) hiis C. (d) Modoetia C. (e) marascalco C. (f) assignare B. (g) appellacionum B. (h) -tionum sicut guasto in C. (i) hiis C. (j) nunc C. (k) kallendis B. (l) censu C. (m) singulis B, così sempre. (n) marci ibidem libras B. (o) trecentum B, ccc. C. (p) cautelam C. (q) hic m con segno verticale su m B. (r) Rudolfus B. (s) Mediolan C. (t) possessiones B. (u) possident B. (v) amiserunt. . . . reintegrato in amiserunt in Mon. Germ. Hist. (w) intelligimus B. (x) predictis C. (y) lic C. (z) adiungent B. (aa) vel manca in B. (ab) consensu C. (ac) consulum B, e così quasi sempre in casi simili. (ad) Idem C. (ae) Mediolanenses B. (af) consilio B, e così sempre in casi simili. (ag) Rudolfus B. (ah) et manca in B. (ai) reedificetur B, reedificetur C. (aj) componendo B. (ak) et manca in C. (al) Lombardie et Marchie C. (am) efficace B. (an) modo manca in B. (ao) habemus B. (ap) adhibebimus B. (aq) poterimus C. (ar) reedificetur B, reedificetur C. (as) impedimentum B.

(1) Cioè della pace di Costanza.

menti et fidelitatis, qua nobis tenentur, prohibebimus. Et si propter hoc non acquieverint^(a), eos easve in banno^(b) publice mittemus, quousque digne satisfacerint. Et si satisfacere distulerint, per sacramentum et fidelitatem proximis civitatibus, locis et personis precipiemus, ut eis guerram faciant^(c).

8) Similiter faciemus iurare regem Henricum filium nostrum ad terminum quem consules Mediolani constituerint^(d) consilio credentiae sue, quod Cremam bona fide manutenebit sicut et nos de ea bona fide manutenenda iurari fecimus. Manutenebimus autem Cremam hoc modo et ea ope, sicut dictum est de reedificatione^(e) facienda: eo addito^(f), si fuerimus ultra montes, quod bonum nuntium et litteras mittemus pro simili adiutorio prestando et impedimento^(g) inhibendo, cum inde fuerimus requisiti.

9) Pacti quoque et iuramenti formam, quod Mediolanenses nobis et filio nostro Henrico Romanorum regi^(h) facere⁽ⁱ⁾ debent, presenti pagine duximus inserendam: Turabunt, quod bona fide et sine fraude adiuuabunt nos et predictum filium nostrum manutene imperium^(j) in Lombardia, Marchia et^(k) Romaniola; et manutene omnes possessiones, iusticias, iura et rationes, quas habemus in Lombardia, Marchia et Romaniola^(l); et specialiter terram condam comitisse Matildis^(m). Si quas etiam possessiones, iusticias, iura et rationes in predictis terris, scilicet⁽ⁿ⁾ Lombardia, Marchia et Romaniola, et nominatim de terra condam comitisse Matildis, amisimus, adiuuabunt nos bona fide recuperare, et hoc contra omnes civitates, loca et personam quamlibet Lombardie, Marchie et Romaniolae: eo tenore ut, si nos aut filius noster rex Henricus aliquando, quod nobis licere nolumus, contra concessionem seu permissionem^(o) factas personis, civitatibus seu locis societatis, sicut in tenore pacis continetur, venire voluerimus, Mediolanenses non teneantur hoc sacramento nos adiuuare^(p). Et si aliqua persona, civitas vel locus societatis contra hoc fecerit^(q), quod nobis et filio nostro regi Henrico in pace convenerunt, teneantur Mediolanenses adiuuare nos et^(r) filium nostrum regem, usquequo venerint^(s) ad congruam satisfactionem. Item iurare debent, quod non facient specialem societatem cum civitate, loco vel persona de Lombardia, Marchia et Romaniola^(t) absque consensu nostro vel regis Henrici filii nostri. Item consules et credentia iurabunt, quod bona fide et sine fraude dabunt nobis et filio nostro Henrico regi rectum consilium de illis negotiis, de quibus, ab eis postulabitur a nobis vel a filio nostro rege Henrico, per nos aut certum nuntium nostrum^(u) aut nostras litteras^(v); nec per fraudem se subtrahent^(w) quin illud dent. Et hoc sacramentum facere debent Mediolanenses a decem et octo^(x) annis supra et a septuaginta infra bona fide et^(y) sine fraude, qui consueverunt sacramenta generalia facere. Et eos, qui non iuraverint propter minorem etatem, facient iurare, cum fuerint maiores, in quinto anno si requisitum fuerit. Et renovabunt in singulis decenniis^(z) hec sacramenta etiam illi qui fecerunt^(aa) cum^(ab) requisiti fuerint a nobis vel a certo nuntio nostro.

10) Et ibi statim in conspectu nostro consules Mediolani, quos comune ad hoc destinaverat, iuraverunt, ut supra de eorum sacramento continetur; hii videlicet: Pinamons de Vicomercato, Heriprandus^(ac) iudex, Adobaldus^(ad) Bultraffus^(ae), Ugo de Camerario. Et^(af) hoc amplius facient socios suos et credentiam^(ag) infra octo dies, postquam Mediolani fuerint, iurare ut supra, et alios cives Mediolani^(ah), cum inde a nobis vel a^(ai) nostro nuntio fuerint requisiti. Alii quoque legati, qui cum eis erant, superscriptum^(aj) iuramentum iuraverunt sine predicto additamento^(ak); hii videlicet: Rugerius^(al) Vicecomes, Arnaldus de Mariola, Guilelmus de Ossa^(am), Ardericus^(an) iudex de Bonate, Otto Cendarius, Alcherius Bonusvicinus.

CXLVIII. — (a) acquieverint B. (b) bano C. (c) facient C. (d) constituent C. (e) rehedificatione B. reificatione C. (f) adito B. (g) impedimento B. (h) nostro Romano regi C. (i) -cere guasto in C. (j) imperium B. (k) et manca in B. (l) Romagniola C. (m) Matildis C. (n) silicet C. (o) permissiones C. (p) nos ad hoc adiuuare B. (q) fecerint B. (r) Mediolanenses nos adiuuare et B. (s) venerint B. (t) nostrum manca in B. (u) litteras B. (v) subtraent B. (w) decemocto B. (x) et manca in B. (y) decenniis B. (z) fecerint C. (aa) quum B. (ab) Heriprandus B. (ac) Adobaldus B. (ad) Bultraffus C. (ae) Et manca in C. (af) credendarios B. (ag) Mediolanenses C. (ah) a manca in C. (ai) supradictum C. (aj) aditamento B. (ak) Rogerius B. (al) Guilelmus de Osa B. (am) Ardicus B.

11) Interfuerunt huic facto Guilelmus^(a) Astensis episcopus, Guala^(b) Pergamensis episcopus, Conradus Lubicinensis^(c) electus^(d), Obertus Madoetiensis^(e) archipresbiter, Fredericus prepositus Argentine, frater Tedericus^(f) de Silva Benedicta, Conradus^(g) dux Spoleti, Conradus^(h) marchio Anconitanus⁽ⁱ⁾, Berardus^(j) comes de Los, Conradus castellanus^(k) de Nurnberch^(l), Simon^(m) comes de Spanheim⁽ⁿ⁾, Dipoldus comes de Lechesgemunde^(o), Bertoldus Ytalie legatus, Warnerus^(p) de Bonlande^(q), Henricus dapifer, Conradus pincerna, Henricus marschalchus^(r) de Lutra: Domertus Bentzonis^(s), Rogerius de Osio^(t), Benso Bonisenioris^(u) consules Cremensium^(v).

Signum domni^(w) Frederici Romanorum imperatoris invictissimi (M).

Ego^(x) Godefredus imperialis aule cancellarius^(y) vice domni^(z) Filippi^(aa) Coloniensis^(ab) archiepiscopi et Ytalie archicancellarii^(ac) recognovi.

Actum anno dominice incarnationis .M. C. LXXXV., indictione .III., regnante domno Frederico gloriosissimo Romanorum imperatore augusto, anno regni eius .XXXIII., imperii vero .XXXI. Datum apud Regium, per manum Rudolphi^(ad) imperialis^(ae) aule protonotarii^(af), III idus februarii, feliciter amen^(ag).

CXLIX.

1185 dicembre 23

in brolieto consularie Mediolani.

Nazario Visconti console di Milano, con Alberto giudice detto de Vicomercato parimenti console, sentito il parere anche di altri consoli suoi colleghi, giudica in una lite vertente tra Guido prete della chiesa di S. Silvestro a nome della sua chiesa e i consorti Porcelli a proposito della decima di un campo detto « ad Sevisum seu in campo Sancti Dionisii ».

Originale in Archivio di Stato in Milano, Pergamene, Milano, S. Silvestro, sec. XII (A).

Reg.: RIBOLDI, in *Archivio Storico Lombardo*, 1905, I, 264, da un regesto manoscritto dell'Archivio Diplomatico non avendo rinvenuto l'originale.

(S M) Die lune, decimo kalendas yanuarii, in brolieto consularie Mediolani. Sententiam protulit Nazarius qui dicitur Vicecomes consul Mediolani et cum eo Albertus iudex qui dicitur de Vicomercato similiter consul sotius eius, consilio quoque aliorum sotiorum suorum, de lite que vertebatur inter domnum Guidonem presbiterum ecclesie sancti Silvestri nomine ipsius ecclesie, et ex altera parte Albertum filium quondam Tosabicchi, et Astulfum, et Plegacesam, et Manfredinum eius filium, et Nuvilonum, qui omnes dicuntur Porcelli. Lis talis erat. Postulabat predictus sacerdos quatinus iam dicti Porcelli permetterent eum quiete habere et tenere decimam unius campi qui dicitur ad Sevisum seu in campo Sancti Dionisii, cui coheret a mane pasquarium, a meridie Bolaini Taliamacchi, a monte via, et est pertice duodecim vel plus, et laboratur per Petrum Taliamacchum, et de cetero eum de ipsa decima non inquietent, dicendo ipsum campum esse de

CXLVIII. — (a) Guilelmus B. (b) Wala C. (c) Nubicensis B. (d) electus C. (e) Madoetiensis C. (f) Tedericus C. (g) Churadus C. (h) Anconitanus C. (i) Gerardus C. (j) castellanus B. (k) Nurnberch B. (l) Symon C. (m) Spanayn B. Spanheim C. (n) Lechesgerimonde B. Lechesgeniunde C. (o) Gomerus B. (p) Borilande B. (q) marchalchus B. marschalchus C. (r) Domertus Leucronis B. (s) Oxio B. (t) Benzo Bonisenioris B. (u) consull. Cremensium B. (v) domini B. C. e cost appresso per domnus. (w) In luogo di ego rasura B. (x) cancellarius B. (y) Philippi C. (z) Coloniensis C. (aa) archicancellarii B. (ab) Rodolfi B. (ac) imperatorie B. (ad) protonotarius B. (ae) La disposizione delle parti dell'escalocollo è in B e C difettosa: in B si susseguono in questo ordine: Signum imperatoris, actum, recognitio, anni di regno, datum; in C si ha prima il signum imperatoris, cui tengono dietro la recognitio, gli anni di regno, l'actum e il datum.

Ed.: *Historiae Patriae Monumenta*, XVI, 916. Reg.: RIBOLDI, in *Archivio Storico Lombardo*, 1905, I, 266.

(S M) Die veneris, septimo die mensis iulii, in civitate Mediolani, in ecclesia Sancte Tegle. Cum discordia esset sub Anselmo de la Cruce et Guilielmo Gaforio consulibus Mediolani et aliis sotiis suis inter Axerbum Tesum de civitate Mediolani et ex altera parte domnum Nazarium prepositum ecclesie et canonicum Sancti Ambrosii nomine ipsius ecclesie, et postularet ipse Axerbus quatinus iam dictus prepositus pareret sententie late inter se et eum per consules Mediolani de clusa et trabibus et palis auferendis et non de cetero immittendis in flumine Rivifrigidi, et de nichil inponendo in ipso flumine, et de non trahenda aqua ex ipso flumine nisi diebus constitutis (1), tunc auditis allegationibus utriusque partis et visa a consulibus ipsa discordia, prefatus Anselmus condempnavit iam dictum prepositum ut predictae sententie pareat; item cum prefatus prepositus postularet ut iam dictus Axerbus in pristinum statum restituere duos roziales (2) ipsius prepositi (3) quos explanaverat, et daret sibi solidos decem et octo pro tribus foveis, quas fecerat, et e contrario ipse Axerbus ex precepto consulum Mediolani et sui missi id factum esse responderet, unde testes produxisset, dato sacramento eidem Axerbo, ut iuraret quod ex precepto consulum Mediolani vel sui missi factum fuit, ipsum Axerbum a petitione iam dicti prepositi absolvit. Et sic finita est causa. Anno dominice incarnationis millesimo centesimo octuagesimo nono, suprascripto die, indictione septima. Item cum predictus Axerbus postularet ut prepositus auferret pontem et stopparet fossatum quod fecerat in via publica, et de cetero non faciat, ipse Axerbus a lite destitit, salvo iure molendini eius.

Interfuerunt Obizo Vicecomes, Vicinus Guaitamaccus, Guidottus Scancius, Guido de Marliano; de servitoribus Carboncinus.

(S M) Ego Iohannes causidicus et consul subscripsi.

(S M) Ego Guercius iudex de Ostiolo et consul subscripsi.

(S M) Ego Rogerius Bonafides iudex subscripsi.

(S M) Ego Ugo qui dicor de Castegnianega iudex ac missus domni Frederici imperatoris scripsi.

CLXVII.

1189 novembre 30
in civitate Mediolani.

Giovanni giudice console di Milano, con altri consoli suoi colleghi, sentenza in una lite promossa da Guifredo figlio del fu Musso di Velate all'arciprete di S. Maria del Monte per avere la restituzione della metà di certi beni donati alla chiesa da Biriana ava paterna dello stesso Guifredo.

Originale in Archivio di Stato in Milano, Pergamene, S. Maria del Monte, n. 295 (A).

(S M) Die iovis, ultimo die mensis novembris, in civitate Mediolani. Sententiam protulit Iohannes iudex consul Mediolani, et cum eo Bellottus Burrus et Guilmus Gaforius et Guidottus Baxabelleta similiter consules sotiis eius, de lite

CLXVI. — (a) positi A.

(1) Cfr. sentenze consolari 1187 giugno 1 (n. CLIV) e 1188 agosto 29 (n. CLXI).
(2) Da *rozia* o *ruzia* = roggia; in una carta del 12 febbraio 1283 (Archivio

di Stato in Milano, Pergamene, Milano, S. Giorgio al Palazzo, Cas.° D, Cart.° N, Num.° 11) si legge: «facere et fieri facere ruzias et ruziales».

que vertebatur inter Guifredum filium quondam Mussonis de Vellate, et ex altera parte domnum Petrum archipresbiterum ecclesie Sancte Marie de Monte. Lis enim talis erat. Postulabat ipse Guifredus quatinus iam dictus domnus archipresbiter dimitteret sibi infrascriptas res pro dimidia, videlicet sedimen et terram de la Rassa que dicitur ad Casam de Gallia, et petiam unam que iacet ibi ubi dicitur in Possori in territorio de Vellate, coheret ei a mane Nigre et ipsius archipresbiteri, a meridie et a monte via, a sero Guilielmotti, et aliam petiam que dicitur in Clauso de Passarionis, a mane et a sero et a monte via, a meridie Sacchi de Mendrixio, et aliam petiam que dicitur in Pinda, a mane et a meridie heredum Scodati, a sero via, a monte Arderici Panisetvini, et aliam petiam que est silva et dicitur in Traversagnia, a mane et a meridie Sancte Marie, a monte via, et casam unam quam tenent heredes quondam Streppavinee in loco Barassio, et vineam unam que dicitur ad Brugnonum quam tenet Guido Zavatus, a mane via, a sero Vellonus, a meridie Redulfi de Massenago, asserens ipsas res avi et patris sui fuisse. E contra ipse domnus archipresbiter predictas res dimittere recusabat, inquires quondam domnam Birianam aviam ipsius Guifredi predictae ecclesie Sancte Marie de Monte ipsas res dedisse, cum destinavit et vovit in ipsa ecclesia permanere et alimenta inde percipere, et etiam pro his libras sedecim pro debito suo proprio solvend[o] eam recepisse, unde cartam unam hostendebat, ad quam domnam Birianam prenominate res pertinuisse, partim iure hereditario ex parte cuiusdam Guarimberti, partim datione in solutum a Guilielmotto et Mussone filiis suis facta pro dote sua tam ab initio constituta quam quarundam rerum pretio post advenientium; quod, cum de his quodam tempore inter se et consules Mediolani fuerat controversia, probatione testium et iuramento ab ea prestito ita esse verum sententia fuisse declaratum allegabat, et de hoc quoddam sententia instrumentum proferebat (1). Quod vero ipse Guifredus dicebat res ipsas de quibus iuravit ex hereditate vel largitate alicuius eam non habuisse, nec suas esse, nec ceteras in solutum datas fuisse ut similiter iuravit, nec sententiam predictam potuisse sibi preiudicare, utpote patris ac patre suo Mussone tunc temporis absentibus, sibi obesse non posse predictus domnus archipresbiter allegabat, tum quia sententia standum est, quoniam tunc temporis erant vere dampnati, utpote contra civitatem suam hostiliter versati, et quia reversi de Monte Sancte Marie in quo ascenderant ad pugnandum contra civitatem et restituti in nullo contradixerunt, set eam ut sententia obtinuerat separatim stando quiete tenere fructus colligendo locando et omnia ut domina faciendo permiserunt, Musso scilicet dum vixit et Guilielmottus donec predictam dationem in ecclesiam fecit, qui etiam ut mondoaldus predictae dationi interfuit et consensit, qui non consensisset si verum non esset quod sententia obtinuerat; et ipse etiam Guifredus cum iam excessisset etatem per quinquennium et ultra, sciens hoc nullam usque modo querimoniam deposuit, tum quia etsi sententia data non esset, tamen vera esse illa que iuravit ex predictis presumerentur, et ex datione quadam quam Guilielmottus pro se et pro ipso Guifredo de omnibus rebus ab ea recepit, reservato usufructu ipsarum rerum in se et quodam servo et ancilla et libris quinquaginta ab ipso Guilielmotto et Guifredo prestandis ei, quod non fecisset nisi dotem ultra libras triginta quam solummodo confitetur haberet et multas alias res super quibus quoddam donationis hostendebat instrumentum et sententia incisum, quia carebat solemnitate et penituerat mulierem datione, tum quia testibus hoc sufficienter probasse dicebat quod multa ex sua parte habuerat. Postremo proponebat ipsum Guifredum prorsus hac sola ratione esse repellendum quia bona ipsius Biriane avie sue habet et quedam distraxit, que multa dimisit presertim in quarta adveniente sibi de bonis quondam Loterii ditissimi viri sui et avi ipsius Guifredi, quod et testibus et instrumentis confirmabat, cum ipse Guifredus quedam infitiaretur, qui etiam testes quosdam et instrumenta minus sufficientia induxit. Hiis et aliis multis visis et auditis et ipso Guifredo desistente a petitione medie-

(1) Si allude qui alla sentenza in data 21 maggio 1170, doc. n. LXXI.

tatis illius medietatis quam ab initio petebat, que erat medietas totius, quia ad Guilielmottum nichil pertinere dicebat utpote ad patrem in divisione totum de-
 5 illarum rerum quas in libello designaverat ut supra contentum se velle esse pro-
 fitente, et insuper quartam predicte dotis librarum triginta se velle solvere con-
 titione predicti Iohannes iam dictum domnum archipresbiterum de Monte a pe-
 carnationis millesimo centesimo octuagesimo nono, suprascripto die, indictione
 octava.

10 Interfuerunt Anselmus Girengellus, Rogerius de Sadriano, Bevilcus de Mo-
 doecia, Marruvius de Buxoro, Beltramus de Buxoro, Guido Menclotius, Guilielmus
 Calzagrisia, Otto de Porta Romana, Andriottus de Ostiolo; de servitoribus Iacobus
 Bellencionus, Xuganappus, Sozo Callossus.

(S M) Ego Iohannes causidicus et consul hanc sententiam dedi ut supra et
 15 subscripsi.

(S M) Ego Guercius secundus iudex de Ostiolo et consul subscripsi.

(S M) Ego Rogerius Bonafides iudex subscripsi.

(S M) Ego Ugo qui dicor de Castegnianega iudex ac missus domini Frederici
 imperatoris scripsi.

20

CLXVIII.

1190 febbraio 22
 in consulatu Mediolani.

Nazario Visconti console di Milano, con altri consoli suoi colleghi, pro-
 nuncia sentenza nella lite promossa dal monastero di Chiaravalle contro Petrino
 25 Trullio perchè questi facesse al monastero le dovute prestazioni sulla terra di
 Roberto Cumino da lui coltivata in territorio di Vicomaggiore.

Originale in Archivio di Stato in Milano, Pergamene, Monastero di Chiaravalle, Atti
 privati, sec. XII, n. 170 (A). Copia del sec. XVIII fine, in biblioteca Braidense, A E. XV. 21,
 p. 740 (B).

30 Reg.: RIBOLDI, in *Archivio Storico Lombardo*, 1905, I, 266, con la data 23 febbraio.
 Cit.: BISCARO, in *Archivio Storico Lombardo*, 1908, I, 222.

(S M) Die iovis octavo kalendas martii, in consulatu Mediolani. Sententiam
 protulit Nazarius qui dicitur Vicecomes consul Mediolani, et cum eo Arnaldus
 35 iudex qui dicitur de Superaqua, et Rainerius de Addobato similiter consules sotii
 eius, de lite que vertebatur inter Quintavalle qui dicitur de Mama de civitate
 Mediolani nomine monasterii de Cleravalle, et ex altera parte Petrinum Trullium
 pro terra Roberti Cumini iacente in territorio de Vicomaioe quam colit. Lis
 enim talis erat. Postulabat ipse Quintavallis nomine iam dicti monasterii qua-
 40 tinus predictus Petrinus pro iam dicta terra Roberti Cumini daret seu faceret
 eidem monasterio infrascripta conditia, scilicet carrum unum lignorum, et fuga-
 cias duas, et pullos quattuor, et covam unam, et mannam unam, et capiam unam
 feni, asserens predictam terram de Cumini prefata conditia eidem monasterio
 45 facere debere et consuevisse, precipue cum integritas terrarum de loco Vicomaioe
 que non sunt predicti monasterii suprascripta conditia facere debeat; et super
 his testes et instrumenta produxit. E contra predictus Robertus Cuminus qui
 defensionis cause se obtulerat, respondebat predicta conditia pro suprascripta terra
 sua fieri non debere nec fieri consuevisse, nec colonos suos unquam predicta con-

ditia pro suprascripta terra sua fecisse allegabat. Quibus et aliis auditis, pre-
 fatus Nazarius iam dictum Petrinum ut pro suprascripta terra Roberti quam
 5 colit supradicta conditia prefato monasterio faciat condempnavit. Et sic finita
 est causa. Anno dominice incarnationis millesimo centesimo nonagesimo, supra-
 scripto die, indictione octava.

Interfuerunt Amizo Bonoldus, Petrus de Alliate, Rogerius de Terzago, Io-
 hannes iudex qui dicitur Bastardus, Andriottus de Ostiolo, Vestitus de Gallarate;
 de servitoribus Niger Tomainsacco, Guazo Buffus.

(S M) Ego Arnaldus de Superaqua iudex et consul interfui et subscripsi.

(S M) Ego Guilielmotus de Aliate consul subscripsi.

(S M) Ego Rogerius Bonafides iudex subscripsi.

(S M) Ego Ugo qui dicor de Castegnianega iudex ac missus domini Frederici
 imperatoris scripsi.

CLXIX.

1190 ottobre 23
 in civitate Mediolani.

Rainerio de Addobato console di Milano, con altri consoli suoi colleghi, pro-
 nuncia sentenza nella lite mossa dal monastero di Chiaravalle contro Percio de
 la Turre perchè questi facesse al monastero ovvero alla grancia di Vicomaggiore
 le prestazioni per la terra comperata da Anselmo Racaello del luogo di Consonno.

Originale in Archivio di Stato in Milano, Pergamene, Monastero di Chiaravalle, Atti
 privati, sec. XII, n. 173 (A). Copia del sec. XVIII fine, in biblioteca Braidense, A E. XV. 21,
 p. 753 (B).

Reg.: RIBOLDI, in *Archivio Storico Lombardo*, 1905, I, 266. Cit.: BISCARO, in *Archivio
 Storico Lombardo*, 1908, I, 222, con la data 23 ottobre 1191.

(S M) Die martis decimo kalendas novembris, in civitate Mediolani. Senten-
 tiam protulit Rainerius de Addobato consul Mediolani, et cum eo [Monten]arius
 qui dicitur Iudex et Ardericus Zavatarius similiter consules sotii eius, de lite que
 vertebatur inter Quintavalle de Mama de civitate Mediolani nomine monasterii
 de Cleravalle seu grancie de Vicomaioe cuius missus erat, et ex altera parte Per-
 30 cium de la Turre. Lis enim talis erat. Postulabat ipse Quintavallis nomine
 predicti monasterii seu iam dicte grancie quatinus predictus Percius daret seu
 faceret sibi infrascriptas conditiones pro terra illa quam emit ab Anselmo Ra-
 chaello de loco Consonno secundum cognitum ipsius terre, (a) et que terra fuit illorum
 35 duas, et capiam unam feni, et covam unam, et mannam unam, asserens predictam
 terram et alias terras consimiles eius prefatas conditiones facere debere et con-
 suevisse, et super hoc quam plures produxit testes. E contra predictus Percius
 iam dictas conditiones facere recusabat, infitians predictam terram suprascriptas
 40 conditiones iam dicto monasterio seu grancie facere debere vel consuevisse, ma-
 xime cum illis de Tenebiago, qui per dominos de Landriano habent, quam plures
 pro predicta terra faciat conditiones. His et aliis auditis et testibus et rationi-
 bus utriusque partis diligenter inspectis, prefatus Rainerius iam dictum Percium
 ut prefatas conditiones pro rata ipsius terre (b) iam dicte grancie seu monasterio

CLXIX. — (a) secundum terre aggiunto dalla stessa mano nell'interlinea. (b) pro rata-terre

predictum Marchisium suo nomine et nomine suprascriptorum agnatorum suorum ut de cetero ipsum monasterium prefatam decimam quiete habere et colligere non impediatur. Et sic finita est causa. Anno dominice incarnationis millesimo centesimo nonagesimo quinto, suprascripto die, indictione quarta decima.

Interfuerunt Iohannes Codepisce, Nazarius de Roziano; de servitoribus Trusavacca, Leonardus Camarlingus, Maltaliatus Gambarus.

(S M) Ego Guilielmus Calciagrixia iudex et consul interfui et subscripsi.

(S M) Ego Albertus qui dicor Spitiarius iudex subscripsi.

(S M) Ego Ugo qui dicor de Castegnianega iudex ac missus domini Frederici imperatoris scripsi.

CXCIH.

1195 novembre 26
in civitate Mediolani.

Nazario Visconti, console di Milano, con il consiglio degli altri consoli suoi colleghi, pronuncia sentenza nella lite mossa dalla canonica di S. Ambrogio a Revegiato Guazono perchè abbia a rimuovere i legni e le piante dall'accesso al mulino del monastero sul fiume Rivofreddo in territorio di Garbagnate.

Originale in Archivio di Stato in Milano, Pergamene, Milano, Capitolo di S. Ambrogio, sec. XII, n. 204 (A). Copia del sec. XVIII in biblioteca Ambrosiana, F. S. IV. 3. c. 322 (B). Copia del sec. XVIII fine, ivi, D. S. IV. 11, c. 167 (C).

Reg.: RIBOLDI, in *Archivio Storico Lombardo*, 1905, I, 269, con la data 27 novembre, e come appartenente al fondo membranaceo di Chiaravalle. Cit.: GIULINI, *Memorie*, VII, 105, IV, 77.

(S M) Die dominico, sexto kalendas decembris, in civitate Mediolani. Cum his verteretur sub Nazario Vicecomite et Giggotto de Mairola consulibus Mediolani et sotiis suis inter domnum Petrum prepositum ecclesie et canonicos Sancti Ambrosii nomine ipsius canonice per suum missum Guifredum fratrem eius, et ex altera parte Revegiatum Guazonum de civitate Mediolani, et postularet ipse prepositus quatinus iam dictus Revegiatus auferat omnia ligna et plantas quecumque accessii, per quod accessium debet iri ad molendinum eiusdem ecclesie, ita ut illud accessium sit iactate due per traversum ab angulo pascui de Garbagnate et vie que venit ab ipso loco Garbagnate usque in aquam fluminis Rivifrigidi et usque in angulum clausi quod fuit heredum quondam Girardi Pisti, et ab ipso angulo usque ad predictum molendinum, et predictum accessium ita aptet et in pristinum statum restituat ut comode per ipsum homines ad iam dictum molendinum ire et redire possint, et ut fossatum quod in predicto accessio fecit vel fieri fecit in pristinum statum reducat et restituat, et terram, quam inde abstulit vel auferri fecit, intus aponat et reducat, et ut aquam in ipso accessio de cetero non immittat de prato suo de Rovoredo, set ita eam retineat in suo quod nullo modo in ipso accessio vadat nisi ibi ubi pontem fecit, et peteret similiter ut dimittat sibi perticas septem et tabulam unam prati sui de Rovoredo ex parte sero ipsius prati, que sunt invente per mensuram ultra illas perticas nonagintaquinque et mediam quas ipse et predicta ecclesia habere debet infra has coherentias, a mane et meridie predictum accessium, et in parte mane est sedium et rozia predicti molendini et lectum vetus, a sero via, a monte roziale, sive aqueductus, salvo iure erroris calculi et salvo iure suo in aliis petitionibus; et versa vice predictus Revegiatus peteret ut iam dictus prepositus et canonici ipsius ecclesie de cetero ullo

modo non vadant nec accessient per pratum suum de Rovoredo quia nullum ius accessiandi habent et per sententiam pronuntiatum est; tunc auditis allegationibus et visis instrumentis utriusque partis, visa quoque a consulibus ipsa discordia, prefatus Nazarius consilio sotiiorum suorum pronuntiavit ut predictus Revegiatus omnia ligna seu plantas que in predicto accessio prepositi aposuit vel aponi fecit auferat, quod accessium censuit debere esse iactatas duas per traversum ab angulo pascui de Garbagnate et vie que venit ab ipso loco Garbagnate usque in aquam Rivifrigidi, et usque ad angulum clausi quod fuit heredum Girardi Pisti, et ab ipso angulo usque ad predictum molendinum; et censuit ut, dimissis ipsis duabus iactatis terre pro ipso accessio ut supra legitur, prefatus Revegiatus faciat crestam unam terre iuxta ipsas iactatas inter se et ipsas iactatas per totum sicut designant predicti fines et iuxta ipsam crestam, scilicet inter pratum suum et ipsam crestam faciat fossatum unum sive xoratore, per totum sicut suprascripti fines denotant, per quod fossatum et cresta defenditur predictum accessium ab aqua prati de Rovoredo iam dicti Revegiati, ita quod non decurrat in ipsum accessium, nec devastet illud, set defluat per illud fossatum seu xoratore de subtus pontem quem ipse Revegiatus fecit qui est in ipso accessio, quem pontem precepit ut ipse Revegiatus semper retineat ita bonum sicut necesse fuerit ipsi accessio; et hoc totum faciat ipse Revegiatus usque ad dies triginta. De predictis vero perticis septem et tabula una prati ipsum Revegiatum a petitione suprascripti prepositi absolvit, iurante ipso Revegiato quod eas aliter non occupavit nisi quod ipsas habuit per exstimationem consulum Mediolani vel suorum exstimatorum aut per emptionem; quod sacramentum statim fecit. Preterea pronuntiavit ut predictus prepositus et canonici suprascripte ecclesie de cetero non vadant seu accessient ullo modo per pratum suprascripti Revegiati, set tantum per suprascriptum accessium suum accessient, si ipse Revegiatus ita fecerit et retinuerit aquam quod predictum accessium prepositi non devastetur ut supra. Et sic finita est causa. Unde due noticie uno tenore scripte sunt. Anno dominice incarnationis millesimo centesimo nonagesimo quinto, suprascripto die, indictione quartadecima.

Item censuit ut predictus Revegiatus predictum accessium bene aptet et in eum statum restituat in quo erat quando illud fodit vel fodere fecit, et hoc usque ad dies triginta.

Interfuerunt Rogerius Bremma, Branca de Marliano, Guidottus de Sancto Victore, Richardus Salvaticus, Lanfrancus de Oldanis; de servitoribus Broccus de Quinque Viis.

(S M) Ego Guilielmus Calciagrixia iudex et consul subscripsi.

(S M) Ego Passaguerra iudex et consul subscripsi.

(S M) Ego Albertus qui dicor Spitiarius iudex subscripsi.

(S M) Ego Ugo qui dicor de Castegnianega iudex ac missus domini Frederici imperatoris scripsi.

GXCIV.

1196 settembre 16

Mediolani, in palacio, palam in credencia.

Pace conchiusa tra le città di Milano e di Como.

Copia del sec. XIII in biblioteca civica di Como, *Vetera Monumenta*, vol. I, c. 37, da altra copia autenticata dalle seguenti sottoscrizioni: «Ego suprascriptus Iacobus Grecus notarius hantenticum huius exempli vidi et legi et sicut in eo continebatur ut in isto legitur exemplo preter litteras plus minusve. Ego Iacobus de Porta Monasterio notarius supra-

CXCIII. — (*) Item triginta aggiunto da altra mano sincrona.

scriptus hautenticum huius exempli vidi et legi et sicut in eo continebatur ut in isto legitur exemplo preter litteras plus vel minus. Ego suprascriptus Guifredus notarius hautenticum huius exempli vidi et legi et sicut in eo continebatur ut in isto legitur exemplo preter litteras plus vel minus. Ego Arialduus Guittus notarius filius quondam Vegii Guitti hoc exemplum ex autentico iussu domini Guillelmi de Pusterla Cumane potestatis exemplavi et sicut in eo continebatur ut in isto legitur exemplo extra litteras plus vel minus (B). Copia parziale, e cioè del passo iniziale: « In nomine — infra continetur », in Biblioteca Ambrosiana, Fagnani, FS. VII. 8, c. 10 v. e passim (C). Copia parziale come sopra, da C, in Archivio di Stato in Milano, Fagnani, vol. I, c. 473 (D).

10 Ed.: ROVELLI, *Storia di Como*, II, 364, da B; GIULINI, *Memorie*, VII, 119, IV, 87, da C.

Della pace parlano anche gli *Annales Mediolanenses minores* (*Mon. Germ. Hist., Script.* XVIII, 396). Il Corio ed il Calco hanno trascritto da questa carta i nomi dei consoli del comune, omettendo quelli dei consoli di giustizia.

15 In nomine domini nostri Iesu Christi. Anno dominice incarnationis millesimo centesimo nonagesimo sexto, die lune qui fuit sextusdecimus dies intrante mense setembri, indictione quintadecima, in presencia infrascriptorum testium.

1) Dominus Lafrancus de Setalla^(a), Giggus Borrus, Guillelmus de Pusterla, Martinus de la Turre, Robacomes Arroctus, Albricus de Carcano, Gasparrus Menglocius^(b), Albertus de Camerano, Guifredus Medicus, omnes consules comunis Mediolani, iuraverunt ad sancta Dei evangelia et promiserunt pro se et ex parte comunis et hominum Mediolani et eius virtutis et archiepiscopatus et comitatus^(c), a parabola et consensu domini Anrici Confanonerii et Marchixii Vicecomitis et Guillelmi Amiconi et Anrici Grassi et Iacobi Gambari et Iohannis Villani et Raynerii de Adobado et Amizonis de Landriano et Lantelmi de Modocia et Iacobi de Brexo consulum iusticie Mediolani, ibi presencium et iurancium hanc pacem et concordiam sicut infra continetur, domino Gaudencio de Fontanella et Iohani Rusche consulibus comunis de Cumis, sibi et ad partem comunis et hominum de Cumis et eius virtutis et episcopatus qui stant vel steterint ad preceptum comunis de Cumis, ita quod a modo in antea omni tempore tenebunt bonam et firmam et inviolatam pacem per se et omnes homines sue virtutis et archiepiscopatus et comitatus^(c) et iurisdictionis predicto comuni et hominibus de Cumis et omnibus hominibus eius virtutis, ut supra dictum est; et salvabunt et gubernabunt et guardabunt omnes eorum res et personas in tota sua virtute et fortia et comittatibus et omnia eorum iura tam laicorum quam clericorum, et nominatim dominum episcopum Cumanum et ecclesias Cumane virtutis, et iura et res episcopatus, et omnia ea que in presenti habere et tenere et possidere videntur, nec studiose eos offendent.

2) Item promiserunt et iuraverunt adiuvarre comune et homines de Cumis manuteneere et defendere et recuperare et recuperata manuteneere omnes suas possessiones et data ab imperatoribus et iurisdictiones et concessiones et eorum iura et usancias Cumensis^(d) episcopatus et virtutis, sicuti crisma Cumane ecclesie extenditur et plebis Criviasche, salvis finibus et exceptatis superius et inferius factis. Et si aliquis locus vel persona comitatum Mediolani vel eius virtutis fecerit guerram comuni et hominibus de Cumis et eius virtutis ut supra legitur, facient eum vel eos cessare, et si non cessaverint, dabunt eis bannum et facient eis guerram infra quindecim dies proximos postquam eis a Cumanis fuerit requisitum, nec consilium, nec adiutorium eis dabunt, donec ab ipsa molestacione cessaverint. Et adiuvarunt Cumanos de omnibus guerris et discordiis quas habent vel eis apparuerint in suo episcopatu et comittatibus et iurisdictione et possessionibus quas nunc habent. Et si aliquis locus vel persona Cumani episcopatus vel iurisdictionis sue vel comittatum non steterit ad preceptum comunis de Cumis, et comune de Cumis fecerit ei guerram, teneantur comune et homines Mediolani per se et homines sue virtutis similiter facere ei

CXCIV. — (a) Sotalla B. (b) Menglocius B. (c) comittatu B. (d) Cumē B.

guerram infra quindecim dies proximos postquam a Cumanis eis requisitum fuerit, nec consilium neque adiutorium eis dabunt ullo modo, donec ad preceptum ipsius comunis de Cumis steterint, nec guerram per se neque per homines sue virtutis et comitatum Cumanis et hominibus sue virtutis et comitatum et episcopatus et iurisdictionis ut supra legitur ullo tempore facient; ita tamen ut non teneantur Mediolanenses exire terram comitatum et episcopatus et iurisdictionis Cumane. Nec pactum aliquod vel concordiam ullo modo facient cum aliquo loco vel persona Cumensis^(e) episcopatus sicut crisma Cumensis^(e) ecclesie extenditur sine parabola comunis de Cumis. Et si aliquam factam habent specialem, eam rumpent, nec de cetero eam tenebunt. Et si aliquod bannum datum fuerit, vel si aliqua guerra facta fuerit comuni et hominibus de Cumis et eius virtutis ut supra legitur iuste vel iniuste, comune et homines Mediolani tenentur per se et homines sue virtutis et comitatum adiuvarre Cumanos et homines sue virtutis de omni banno et omni guerra semper et usque ad finem ipsius banni et guerre, et quocienscumque ipsum bannum datum vel guerra eis facta fuerit illud idem facient. Nec societatem nec concordiam aliquam facient contra comune de Cumis, nec que sit contra suprascriptam concordiam et pacem. Et si aliquam societatem vel concordiam fecerint que non sit contra Cumanos, facient Cumanos esse in ipsa societate et concordia, si in eam intrare et esse voluerint, nec relinquent eos extra ipsam societatem et concordiam, si intrare et adesse voluerint in ea.

3) Item promiserunt et iuraverunt predicti consules per se et per omnes homines sue virtutis et comitatum prestare et dare comuni et hominibus de Cumis et omnibus hominibus Cumani episcopatus et eius virtutis qui stant vel steterint ad preceptum ipsius comunis, mercatum plenarie blade^(f) et salis et vini et omnium aliarum victualium et omnium rerum et negociationum in civitate Mediolani et extra in tota terra sue virtutis et comitatum sine ullo vinculo banni vel aliquo alio impedimento quod dici vel ullo modo excogitari possit. Et permittent omnes homines libere et secure undecumque sint venire et redire ad civitatem Cumarum^(g) cum omni mercato et sine mercato omni tempore; nec eis ullum impedimentum facient nec fieri permittent pro posse per se, nec per homines sue virtutis.

4) De Grabedona et de Domaxio et de locis eiusdem plebis non debent se Mediolanenses ullo tempore vel ullo modo intromittere, nec Cumanos de eis impedire, nec aliquod consilium vel adiutorium eis prestare contra voluntatem comunis de Cumis, sed semper debent stare ipsa loca et omnes homines ipsius plebis ad preceptum comunis de Cumis in omnibus et per omnia, excepto quod Cumani non debent hominibus ipsorum duorum locorum tantum, silicet Grabadona et Domaxii, tollere fodram, nisi quando cives Cumani dederint; et quod non debent cogere homines ipsorum duorum locorum venire Cumas ad placitandum tantum de suis causis inter se a quantitate decem librarum denariorum novorum infra, et ab ipsa quantitate infra debent venire Cumas in causis appellationum, ab ipsa vero quantitate supra et generaliter de omnibus aliis causis debent venire Cumas facere rationem sub consulibus Cumarum^(h) omnibus hominibus et personis de eis conquerentibus; preterea Cumani fecerunt eis finem de omnibus offensis usque modo eis factis et de eo quod sociaverunt se cum Mediolanensibus; et omnes rustici de villis ipsius⁽ⁱ⁾ plebis Grabadone et Domaxii stent et permaneant ad preceptum comunis de Cumis omni tempore sicut stant alii rustici qui habitant a Nexio infra.

5) Item comune et homines Mediolani permittent homines de Cumis et eius virtutis emere et vendere pallam in omnibus suis feriis et mercatis anualibus sicuti homines Mediolani et eius comitatum et virtutis fecerint.

6) Item Mediolanenses fecerunt finem comuni et hominibus de Cumis et eius virtutis de omnibus offensis et iniuriis et malleficiis et dampnis datis usque modo factis a suprascriptis Cumanis, et specialiter de morte

CXCIV. — (e) Cumē B. (f) b' e B. (g) Cum B. (h) ipis B.

domini Conradi de Birago condam, exceptis illis personis que eum interfecerunt vel que fuerunt ad eius mortem. Et si aliquod malleficium^o de cetero factum fuerit vel fiet per homines seu loca ipsarum civitatum vel eorum virtutis, bona fide dabunt operam ut bona pax et concordia inde fiat et teneatur, nec propter illud malleficium fiat interruptio pacis, nec intelligatur pax rupta, sed stabilis et firma semper permaneat.

7) Item fecerunt finem et cessionem et tocus sui iuris dacionem, si quod comune Mediolani habebat, per transactionem comuni de Cumis, nominative de duabus plebibus, silicet de plebe de Fino et de plebe Ogiate et de omnibus locis ipsarum plebium, et de Olzate qui est in ipsa et de ipsa plebe Ogiate, et de omnibus locis ipsarum plebium, et specialiter de plebe de Criviascha et de omnibus locis ad ipsas plebes pertinentibus et ipsarum plebium, et generaliter de omnibus aliis locis et terris Cumani episcopatus sicuti crisma Cumane ecclesie extenditur, sive de illis vel de aliquibus eorum fuit discordia, sive non, aliquo tempore, vel sit, inter comune Mediolani et comune de Cumis. Et pro hac quidem fine et cessione et sui iuris dacione et transactione fecit finem comune de Cumis comuni Mediolani de aliis duabus^o plebibus, silicet de plebe Cuvì et de plebe Mandelli et valle Mercurioli et de ea parte castri et ville Montorfani que ad comune de Cumis pertinebat vel spectabat, prestito comuni de Cumis cambio personarum et focorum a Mediolano. Et hoc salvis omnibus fictis et redditibus et districtis et honoribus et iurisdictione domini episcopi Cumani et ecclesie Cumane et omnium aliarum ecclesiarum et omnium hominum Cumane civitatis et eius episcopatus et virtutis, que omnia habent modo vel habebunt in predictis plebibus et locis archiepiscopatus et comitatum Mediolani; et compensatio melioramenti et bonitatis locorum et focorum et personarum debet fieri seu dari de locis suprascriptarum plebium.

8) Item consules comunis Mediolani qui modo sunt iuraverunt omnes ad sancta Dei evangelia quod regent et guidabunt et consulent comune et homines de Cumis et eorum res tam laicorum quam clericorum ad honorem et proficuum et bonum^o statum Cumane civitatis de omnibus factis et negociis que spectant vel spectaverint ad honorem et proficuum et bonum statum Cumane civitatis. Et facient rationem hominibus de Cumis et eius virtutis sicuti suis vicinis de omnibus factis et negociis que ad eos pervenerunt. Et iuraverunt quod facient iurare omnes homines credencie Mediolani et omnes alios homines ipsius civitatis et eius virtutis et comitatum, a quindecim annis supra et a sexaginta annis infra, predicta omnia adtendere et observare in presencia consulum Cumanorum vel eorum missi, nisi remanserit parabola consulum ipsarum civitatum. Et consules iusticie Mediolani iuraverunt^o quod facient et dicent rationem hominibus de Cumis et eius virtutis sicut facient suis vicinis in toto suo consulatu. Et tenentur omnes predicti consules quod facient poni et scribi suprascripta sacramenta in brevibus super quibus iurant consules comunis seu potestas et consules iusticie Mediolani; et quod facient iurare futuros consules iusticie et comunis et potestatem qui et que fuerint pro tempore suprascripta sacramenta omni anno antequam exeant de suo consulatu; et insuper predictam concordiam et pacem adtendere et observare, ita ut unaquaque consularia seu potestas que pro tempore fuerit teneatur facere iurare sequentes consules seu potestatem omnia suprascripta. Et teneatur per sacramentum unaquaque consularia seu potestas Mediolani que pro tempore fuerit iurare et facere iurare trecentos homines de melioribus et maioribus credencie Mediolani omni trigenio supradicta omnia attendere et observare, et facere iurare omni quinquenio omnes homines civitatis Mediolani et omnes castellanos et burgenses et gentiles homines sue virtutis a quindecim annis supra et a sexaginta infra predicta omnia adtendere et observare bona fide sine fraude, nisi remanserit parabola consulum comunis de Cumis.

55 CXIV. — (o) mallefium B. (i) duobus B. (k) bonum manca in B. (l) Mediolani iurabunt quod facient et dicent rationem et iuraverunt B.

9) Et in omnibus suprascriptis capitulis non teneantur Cumani neque Mediolanenses exire pro aliqua guerra extra terras episcopatus et archiepiscopatus et comitatum et iurisdictionis utriusque civitatis.

10) Et hoc salvo omni iure domini archiepiscopi Mediolani et ecclesiarum et militum et aliarum personarum Mediolani et eius virtutis et archiepiscopatus in redditibus, districtis, honoribus, iurisdictione, ea tamen lege quod si inventum fuerit aliquam personam ecclesiasticam vel secularem quiete et sine molestacione possedisse quoad iurisdictionem pertinet, debent permittere illam personam quiete tenere et possidere. Et si aliqua intencio inde fuerit, ratio inde cognoscatur.

11) Comune vero de Cumis et omnes homines ipsius civitatis et eius virtutis et tocus episcopatus eius, qui stant vel steterint ad preceptum comunis de Cumis iurant et promittunt^(m) quod de cetero firmam pacem et concordiam tenebunt et servabunt per se et omnes homines eius virtutis et episcopatus ut supra dictum est comuni Mediolani et omnibus hominibus eius virtutis et archiepiscopatus et comitatum et tocus iurisdictionis Mediolani in personis et rebus. Et quod guardare et salvare et gubernare habent in tota sua fortia et virtute tam in terra quam in aqua omnes homines civitatis Mediolani et eius archiepiscopatus et comitatum et iurisdictionis et virtutis tam clericos quam laicos et ecclesias ipsius civitatis et res eorum et iura et omnia que in presenti videntur tenere, habere et possidere; et nominatim⁽ⁿ⁾ dominum archiepiscopum Mediolanensem et iura et res archiepiscopatus, nec studiose eis offendent.

12) Item tenentur Cumani et omnes homines eius virtutis adiuvere comune et homines Mediolani manuteneere et defendere et recuperare et recuperatas manuteneere omnes suas possessiones et data ab imperatoribus et iurisdictionem et iura earum et usancias archiepiscopatus Mediolani et comitatum et iurisdictionis, salvis finibus et exceptatis superius et inferius factis; et si aliquis locus vel persona episcopatus vel virtutis Cumarum fecerit guerram comuni Mediolani et eius virtutis hominibus ut supra legitur, facient eum vel eos cessare, et si non cessaverint dabunt eis bannum et facient eis guerram, nec consilium vel adiutorium eis dabunt, sed guerram eis facient, donec ab ipsa infestatione cessaverint, infra quindecim dies ex quo requisiti fuerint. Et adiuvabunt Mediolanenses de omnibus illis guerris et discordiis quas habent vel eis apparuerint in suo archiepiscopatu et in suis comitatibus et iurisdictione et in possessionibus quas nunc habent, et si aliquis locus vel persona archiepiscopatus vel comitatum vel iurisdictionis Mediolani non steterint ad preceptum comunis Mediolani et comune Mediolani fecerit ei guerram, teneantur comune et homines de Cumis per se et per homines sue virtutis similiter facere ei guerram infra quindecim dies proximos postquam requisiti fuerint a Mediolanensibus, nec consilium, nec adiutorium eis dabunt ullo modo donec ad preceptum comunis Mediolani steterint, nec guerram per se neque per homines sue virtutis et episcopatus et comitatum ullo tempore facient Mediolanensibus et hominibus sue virtutis et archiepiscopatus et comitatum et iurisdictionis Mediolani. Nec aliquod pactum nec concordiam ullo modo facient cum aliquo loco vel persona archiepiscopatus et comitatum et iurisdictionis Mediolani sine parabola comunis Mediolani. Et si aliquam factam habent specialem, eam rumpent, et de cetero eam non tenebunt. Et si aliquod bannum datum fuerit vel aliqua guerra facta fuerit comuni et hominibus Mediolani et eius virtutis et iurisdictionis et archiepiscopatus et comitatum iuste vel iniuste, comune et homines de Cumis tenentur per se et per homines sue virtutis et comitatum adiuvere^(o) Mediolanenses et homines sue virtutis de omni banno et guerra semper et usque ad finem ipsius banni et guerre. Et quocienscumque ipsum bannum vel guerra datum vel facta fuerit, illud idem facient, nec societatem nec aliquam concordiam contra comune Mediolani facient, nec que sit contra suprascriptam concordiam et pacem. Et si aliquam societatem vel

CXIV. — (m) promittant B. (n) nomiati B. (o) adiurare B.